

INGLIZ TILI DARSLARINI TASHKIL QILISHDA INTERFAOL METODLARDAN SAMARALI FOYDALANISH

Gulyuz Tursunova Abdurahmon qizi

Annotatsiya

Ushbu maqolada ingliz tili darslarini tashkil etishda interfaol metodlardan samarali foydalanishning nazariy, psixolingvistik va didaktik asoslari tahlil etiladi. Interfaol metodlarning o'quvchilarda kommunikativ kompetensiyani shakllantirishdagi o'rni, ularning nutqiy faolligini oshirishdagi samarasi hamda raqamli o'qitish muhitida tatbiq etish mexanizmlari ilmiy nuqtayi nazardan yoritiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, interfaol metodlar o'quvchilarni til o'rganish jarayonining passiv ishtirokchisidan faol sub'ektiga aylantiradi, shaxsga yo'naltirilgan ta'limni amalga oshiradi va ingliz tilini o'rganishga ichki motivatsiyani mustahkamlaydi.

Kalit so'zlar: interfaol metod, kommunikativ kompetensiya, lingvodidaktika, o'qitish texnologiyasi, faol ta'lim, interaktiv muhit, refleksiya, konstruktivizm.

Kirish

Bugungi globallashuv jarayonida ingliz tili xalqaro muloqot, fan, texnologiya va ta'lim sohalarida yetakchi o'rinni egallab bormoqda. Shu bois, ingliz tilini o'qitish jarayonini samarali tashkil etish nafaqat lingvistik, balki ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotning ham muhim omiliga aylangan. An'anaviy ta'lim yondashuvlari endilikda o'quvchi ehtiyojlariga, ularning individual kognitiv xususiyatlariga to'liq javob bera olmaydi. Zamonaviy pedagogika shaxsga yo'naltirilgan ta'limni ilgari surar ekan, bunda **interfaol metodlar** (interactive methods) asosiy o'rinni egallaydi.

Interfaol metodlar — bu o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi **ikki tomonlama kommunikatsiyani** ta'minlaydigan, o'quvchining fikrlash, tahlil qilish va muloqotga kirishish jarayonlarini faollashtiruvchi didaktik yondashuvlar tizimidir. Ushbu metodlar o'quvchilarda **nutqiy faoliyat, ijodkorlik, mustaqil fikrlash, refleksiya va hamkorlikda o'rganish kompetensiyasini** rivojlantiradi.

Tadqiqotning maqsadi — ingliz tili darslarida interfaol metodlarning qo'llanish mexanizmlarini, ularning samaradorlik ko'rsatkichlarini ilmiy tahlil qilish hamda metodik jihatdan asoslab berishdan iborat.

Asosiy qism

1. Interfaol metodlarning ilmiy-nazariy asoslari

Interfaol metodlarning shakllanishi **konstruktivizm nazariyasi** (J. Piaget, L. Vygotskiy, J. Bruner) bilan uzviy bog‘liq. Konstruktivizmga ko‘ra, bilim tayyor shaklda berilmaydi, balki o‘quvchi uni muloqot, kuzatuv va tajriba orqali mustaqil ravishda “yaratadi”. Demak, ingliz tili o‘qitish jarayonida interfaol metodlar o‘quvchi shaxsini **bilim iste’molchisi emas, balki bilim yaratuvchisi** sifatida shakllantiradi.

Psixolingvistik nuqtayi nazardan, interfaol metodlar o‘quvchilarning **kognitiv faoliyatini** rag‘batlantiradi, **so‘zlashuv reflekslarini** kuchaytiradi, **til-madaniyat integratsiyasini** ta’minlaydi. Ular o‘quvchining idroki, eslab qolish mexanizmi, diqqat va tafakkur jarayonlariga faol ta’sir ko‘rsatadi.

Didaktik jihatdan esa interfaol metodlar **dialogik ta’lim, hamkorlikda o‘qitish, reflektiv tahlil** va **kritik fikrlash** tamoyillariga tayanadi. Vygotskiy ta’limni “ijtimoiy tajriba almashuvi jarayoni” sifatida talqin qilganidek, interfaol metodlar ham o‘quvchilar o‘rtasida faol ijtimoiy muloqotni ta’minlaydi.

2. Ingliz tili darslarida qo‘llaniladigan asosiy interfaol metodlar

Zamonaviy lingvodidaktik tadqiqotlarda (Richards & Rodgers, 2014; Oxford, 2017) quyidagi interfaol metodlar ingliz tili o‘qitish jarayonida eng samarali deb e’tirof etilgan:

1. **“Role-play” (Rol o‘ynash metodi)** – o‘quvchilar real hayotiy vaziyatlarni sahnalashtiradilar. Bu metod ularning **kommunikativ kompetensiyasini** rivojlantiradi, **leksik boylikni** kengaytiradi va **ijtimoiy-emotsional ko‘nikmalarni** mustahkamlaydi.

2. **“Debate” (Munozara metodi)** – o‘quvchilarning fikr bildirish, argument keltirish, mantiqiy xulosalar chiqarish qobiliyatini rivojlantiradi. Bu metod *critical thinking* (tanqidiy fikrlash) tamoyiliga asoslanadi.

3. **“Cluster” yoki “Mind-map”** – vizual fikrlash metodidir. Ingliz tili darslarida mavzular bo‘yicha asosiy so‘z va iboralar o‘zaro bog‘lanib, semantik tarmoqlar hosil qilinadi.

4. **“Brainstorming” (Aqliy hujum)** – o‘quvchilarning kreativ fikrlashini faollashtiradi. Bunda grammatik yoki leksik xatolarga e’tibor qaratilmaydi, maqsad — fikr oqimini rag‘batlantirishdir.

5. **“Case-study” (Vaziyatli tahlil)** – o‘quvchilarga real kommunikativ muammo beriladi va ular uni tahlil qilib, yechim taklif etadilar. Bu metod *problem-based learning* konsepsiyasiga yaqin.

6. **“Jigsaw” (Pazl texnikasi)** – o‘quvchilar guruhlariga bo‘linib, biror matn yoki mavzuning turli qismlarini o‘rganadilar, so‘ng birgalikda umumiy mazmunni yig‘adilar.

7. **“Peer assessment” (O‘zaro baholash)** – o‘quvchilar bir-birining ishini tahlil qilib, konstruktiv fikr bildiradilar. Bu metod reflektiv yondashuvni mustahkamlaydi.

Bu metodlarning barchasi o‘quvchilarning faolligini oshiradi, dars jarayonida “o‘qituvchi markazida” bo‘lgan an’anaviy modelni “o‘quvchi markazidagi” ta’lim modeliga aylantiradi.

3. Interfaol metodlarning kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishdagi o‘rni

Kommunikativ kompetensiya (Hymes, 1972) — bu shaxsning til vositasida ma’no almashish, turli vaziyatlarda muloqotga kirishish va madaniy kontekstni to’g’ri talqin etish qobiliyatidir. Ingliz tili darslarida interfaol metodlardan foydalanish bu kompetensiyaning barcha tarkibiy qismlarini rivojlantiradi:

- **Lingvistik kompetensiya** — interfaol mashqlar orqali grammatik strukturani tabiiy muhitda qo’llash;
- **Diskursiv kompetensiya** — fikrni izchil ifodalash, matnning mantiqiy tuzilishini shakllantirish;
- **Sotsiopragmatik kompetensiya** — madaniyatlararo muloqot me’yorlarini o’zlashtirish;
- **Strategik kompetensiya** — kommunikativ to’siqlarni yengish usullarini o’rganish.

Misol tariqasida, “debate” yoki “role-play” metodlari orqali o’quvchi tilni kommunikativ holatda ishlatadi, “grammar in use” tamoyiliga amal qiladi. Shuningdek, “case-study” metodida tahliliy fikrlash va muammoli vaziyatlarni hal etish qobiliyati rivojlanadi.

4. Interfaol metodlarning pedagogik va psixologik afzalliklari

Interfaol metodlarning afzalliklari quyidagicha tizimlashtiriladi:

1. **Motivatsiyani oshiradi** – o’quvchilar o’zlarini o’quv jarayonining faol ishtirokchisi sifatida his etadilar.
2. **Ijodkorlikni rivojlantiradi** – fikrni erkin ifodalash imkonini beradi.
3. **Hamkorlikni kuchaytiradi** – guruhli ishlar ijtimoiy kommunikatsiya va jamoaviy qaror qabul qilish ko’nikmalarini shakllantiradi.
4. **Refleksiyani rag’batlantiradi** – o’quvchi o’z faoliyatini tahlil qiladi, o’rganish strategiyalarini tanlaydi.
5. **Emotsional iqlimni yaxshilaydi** – darsda ijobiy psixologik muhit shakllanadi.

Psixologik nuqtayi nazardan, interfaol metodlar **afektiv filtr nazariyasi** (Krashen, 1982) bilan bog’liq. Ushbu nazariyaga ko’ra, o’quvchining emotsional holati (qiziqish, ishonch, ijobiy munosabat) past bo’lsa, til o’rganish jarayoni samarali kechadi. Interfaol metodlar aynan shu “afektiv filtr”ni pasaytiradi.

5. Raqamli texnologiyalar bilan integratsiya

So’nggi yillarda interfaol metodlar raqamli ta’lim muhitida yanada keng qo’llanilmoqda. **Learning Management Systems (LMS), Zoom, Padlet, Kahoot, Quizlet, Mentimeter** kabi platformalar ingliz tili darslarini interfaol, multimodal shaklda tashkil etish imkonini beradi.

Masalan, **“Flipped classroom”** (teskari sinf) modeli — interfaol metodlarning zamonaviy shakli bo’lib, bunda o’quvchi nazariy materialni mustaqil o’rganadi, darsda esa amaliy mashqlar, tahlil, muhokama orqali bilimni mustahkamlaydi. Bu yondashuv **autonom o’rganish, metakognitiv nazorat va shaxsga yo’naltirilgan ta’lim** tamoyillarini amalga oshiradi.

6. Tadqiqotlar natijalari va metodik tavsiyalar

O’zbekiston va xorijda o’tkazilgan ilmiy tadqiqotlar (Jo’rayev, 2020; Hasanboeva, 2021; Richards, 2014) natijalariga ko’ra:

- interfaol metodlar qo'llanilgan darslarda o'quvchilarning nutqiy faolligi **65–70%** ga ortgan;
- o'quvchilarning mustaqil ishlash va o'z fikrini ifoda etish darajasi **50% dan ortiq** oshgan;
- dars jarayonida **motivatsiya va emotsional ishtirok** darajasi an'anaviy usullarga nisbatan yuqoriroq bo'lgan.

Tadqiqot natijalari interfaol metodlardan foydalanish dars samaradorligini sezilarli darajada oshirishini ko'rsatadi.

Metodik tavsiyalar:

1. Har bir darsda kamida bitta interfaol metodni qo'llash;
2. O'quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlariga mos metodlarni tanlash;
3. O'qituvchining yetakchi emas, **fasilitator (jarayonni yo'naltiruvchi)** roliga bo'lishi;
4. Baholashda natijadan ko'ra **jarayonni tahlil qilish** (formativ baholash)ga e'tibor qaratish.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, interfaol metodlar ingliz tili o'qitish jarayonining zamonaviy paradigmasini ifodalaydi. Ular nafaqat lingvistik, balki kognitiv, kommunikativ va sotsiokulturn kompetensiyalarni ham rivojlantiradi. Interfaol metodlardan samarali foydalanish o'quvchining mustaqil fikrlash, muloqotga kirishish va o'z bilimni baholash qobiliyatini shakllantiradi.

O'qituvchining asosiy vazifasi — o'quvchini faollikka undovchi muhit yaratish, darsni kommunikativ muloqotga yo'naltirish hamda raqamli texnologiyalarni integratsiya qilgan holda interfaol ta'lim modelini amalda qo'llashdir. Shu tarzda tashkil etilgan ingliz tili darslari nafaqat til bilimni, balki XXI asr kompetensiyalarini — kreativlik, tanqidiy fikrlash va hamkorlikni ham rivojlantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press, pp. 84–91.
2. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge University Press, pp. 142–169.
3. Oxford, R. L. (2017). *Teaching and Researching Language Learning Strategies*. Routledge, pp. 55–60.
4. Krashen, S. D. (1982). *Principles and Practice in Second Language Acquisition*. Pergamon Press, pp. 30–33.
5. Hasanboeva, O. (2021). *Chet tillarni o'qitishda interfaol metodlarning o'rni*. "Til va madaniyat" jurnali, №3, pp. 114–118.
6. Jo'rayev, R. (2020). *Ingliz tili ta'limida interaktiv yondashuvlar*. Toshkent: Fan nashriyoti, pp. 63–69.
7. Bruner, J. S. (1996). *The Culture of Education*. Harvard University Press, pp. 101–108.
8. Piaget, J. (1970). *Psychology and Pedagogy*. Penguin, pp. 52–63.

9. Hymes, D. (1972). "On Communicative Competence." In *Sociolinguistics: Selected Readings* (Pride & Holmes, eds.). Penguin Books, pp. 277–284.